

ritàriament dins del terreny històric i cultural amb la finalitat de revitalitzar la llengua i la cultura catalanes.³ Atès que les entitats que s'aplegaven dins la Unió Catalanista menaven una vida força autònoma respecte de la direcció barcelonina, la Lliga Regional de Manresa desplegà unes activitats polítiques de caràcter reivindicatiu, utilitzant per a aquest efecte els mitjans de la publicística, la redacció de manifestos de protesta i la coordinació d'activitats de defensa dels interessos econòmics de la ciutat. El principal acte que organitzà foren les Bases de Manresa al saló de plens de l'Ajuntament de la ciutat.

La valoració que feu la premsa manresana d'aquest esdeveniment fou força desigual, malgrat que tots els òrgans periodístics de l'època conveniren a qualificar les Bases com una fita molt important de la història de Manresa. El setmanari republicà possibilista *La Fraternidad* ressenyava l'inici de l'Assemblea així:

Llegaron los catalanistas en número mayor de 60; anuncióse la Asamblea con profusión; sabíase positivamente que tomarían parte en los debates catedráticos distinguidos, oradores elocuentes, vates ilustres, y sin embargo el pueblo de Manresa no acudió en tropel ni mucho menos a presenciar un espectáculo que reviste en nuestro concepto todos los caracteres de un verdadero acontecimiento.

En canvi, els setmanari carlí *La Voz Manresana* considerava que la concurrència havia estat molt notable, i no se'n va perdre cap sessió, amb la qual cosa en va fer un seguiment exhaustiu del desenvolupament dels debats. Els integristes, escindits del carlisme el 1888, aplaudiren la iniciativa «simpatizando vivamente con los nobles deseos que presiden en general al movimiento catalanista». Per obligació institucional, el portaveu del consistori conservador, presidit per Pere Arderiu, feu una ressenya força àmplia de l'esdeveniment.⁴

La Lliga Regional de Manresa fou una entitat respectada per totes les associacions polítiques i per tots els equips de govern municipal de l'època. Ara bé, tingué adversaris que la criticaren, com els republicans possibilistes que, cal dir-ho, no foren invitats a l'acte d'inauguració de l'entitat el maig de 1890; i també admiradors, com els carlins, que amb ocasió de les eleccions generals de 1891 sol·licitaren formalment el suport dels regionalistes al seu candidat, el fabricant Ignasi Vidal. La Lliga Regional de Manresa no va intervenir directament en les conteses electorals durant

els anys noranta del Vuit-cents. Prou que ho sabien els dinàstics conservadors quan es lamentaven l'any 1892 del fet que els catalanistes no es volguessin integrar en un bloc d'ordre, i de preferir, contràriament, contemplar les eleccions com a mers espectadors. Com a molt, i a proposta de la Unió Catalanista, la Lliga Regional envià dos interventors al districte de Vilafranca del Penedès per defensar-hi la puresa del sufragi i la candidatura del catalanista Joan Permanyer en les eleccions generals de 1898.

Aquesta bel·ligerància en contra de la participació activa en l'àmbit electoral caldria matisar-la quan fem referència a les eleccions municipals. Així, els regionalistes consideraven que per a dur a la pràctica els seus ideals calia començar precisament per aquest nivell de govern, «per no estar les eleccions municipals tan subjectes a les coaccions i arbitriats del govern central, i perquè s'escolleixen varis individus i no només un».⁵ La necessitat de ser presents al Consistori es va veure molt aviat, per bé que directament la Lliga Regional no presentaria candidatures pròpies. Sí que ho feia quan apadrinava o bé candidats carlins o conservadors. En aquest sentit, les prèdiques dels prelats de la diòcesi serien determinants pel que fa a la conscienciació política dels regionalistes. Com a catòlics, tenien uns deures cívics dels quals no calia abdicar, si bé al mateix temps calia ser prudents per tal de no cometre errors induïts per un sistema electoral que consideraven fals i corrupte. En definitiva, compartien amb els carlins la no creença en el sufragi universal i, per extensió, en el sistema parlamentari de govern.

LES ASSOCIACIONS A MANRESA ENTORN DE 1900

JAUME SERRA I CARNÉ
Centre d'Estudis del Bages

La ciutat de Manresa cap a 1900 era eminentment industrial. Al llarg del segle XIX s'hi va desenvolupar una societat que reunia les característiques del capitalisme industrial de les grans fàbriques tèxtils que donaven feina a milers de dones, infants i homes. Però també hi havia una gran quantitat de tallers i de petites fàbriques que d'alguna manera eren auxiliars o complementaven les necessitats de la indústria i de la mateixa ciutat en creixement. Manresa també era un centre comercial i de serveis important que l'abastien a ella i a la seva àrea d'influència. Amb tot, el sector agrícola també hi continuava tenint una presència notable.

La societat manresana era molt complexa. Tenia sectors vinculats a la forma de vida tradicional, però els decisius havien sorgit arran del desenvolupament

3. M. Gemma RUBÍ, *Entre el vot i la recomanació: Partits, mobilització electoral i canvi polític a Manresa (1899-1923)*, Manresa: Angle, 1995, p. 86-87.

4. «A los catalanistas», *La Fraternidad* (3 abril 1892); *La Voz Manresana* (26 març i 2 abril 1892); *La Verdad* (26 març 1892); *El Vigía Manresano* (26 març 1892 i següents).

5. *Setmanari Català* (23 abril 1891).

de la industrialització i de la urbanització seguint el model capitalista. La vida social i política seguia la pauta del liberalisme. El republicanisme i el catalanisme marcaven la seva influència. Una societat de classes fragmentada en sectors sociolaborals en què el món del treball industrial era el predominant, però alhora n'hi havia d'altres de professions i oficis que tenien les seves tradicions i característiques. Una societat de classes, estratificada, profundament jeràrquica, desigual i molt conflictiva.

El treball era la principal activitat de la gent, un treball que per a la majoria era esgotador, de llargues hores, de dura disciplina, de baixos salaris. El temps sobrer era escàs i, per tant, la capacitat d'oci o lleure també era limitada per a la majoria de la població. Tanmateix, els dies de festa, la gent participava intensament en les activitats, ja fos fer una fontada o anar al ball, al míting o als oficis religiosos.

La cultura popular estava marcada per la baixa alfabetització, que el 1887 era del 34,4 %, el 1900 del 29,6 % i el 1910 del 48,5 %. La cultura oral, les tradicions i els costums marcaven el pas del temps.

Les entitats que es van crear al darrer terç del segle XIX responien a un segment social determinat i a unes mateixes característiques sociològiques. Les afinitats ideològiques, a més de les socials i les laborals, eren determinants per definir cada entitat i per organitzar les activitats culturals i polítiques. La creació d'associacions respon a la sociabilitat que fomenta la vida de grup i que alhora cohesiona el grup. Les associacions eren un nexe d'unió i de relació social. Cada sector social creava associacions per tal de satisfer les seves necessitats, els seus interessos i les seves inquietuds. Un element bàsic de divisió era la polarització ideològica, entre catòlics i conservadors enfront de laïcistes i progressistes. El catalanisme s'anava configurant com un altre element bàsic en la definició de les associacions.

Una característica de moltes associacions d'aquella Manresa és que eren força precàries i senzilles. Algunes van tenir una vida curta. Sovint tenien la seu social en locals petits, situats en pisos. Un problema habitual era el del local social. Normalment eren de lloguer i sovint l'entitat es traslladava d'un local a un altre. Poques entitats tindran local propi o permanent. El centre de les associacions solia ser el cafè, lloc de trobada i de relació dels socis.

SOCIETATS DE SOCORS MUTUS

Hi ha un nombre important de societats d'ajuda mútua davant l'atur, la malaltia o per al rescat del servei militar. Algunes societats tenen caràcter laic, però d'altres, el tenen religiós. En són exemples: Montepío «El Humanitario» (1883), Montepío Nostra Senyora del

Remei (1885), Montepío de la Caritat (1863), Germandat Nostra Senyora de la Consolació (1870), que aplegaven centenars de socis.

LES ASSOCIACIONS RELIGIOSES

Les confraries sorgides entorn d'una capella o d'una advocació eren molt nombroses. Però, a més, caldria esmentar les congregacions marianes —els Lluïsos (1851), els Joseps (1864), els Estanislaus (1887)— i les associacions confessionals: la Lliga Antimasònica (1886), el Centre Catòlic (1888), La Lliga Espiritual (1899) i el Patronat Obrer (1907).

Les confraries i les societats confessionals estaven lligades a les diverses esglésies i convents de la ciutat. Manresa tenia un profund caràcter i ambient religiós que es traduïa en un calendari religiós que marcava la societat. La pràctica religiosa, les devocions als sants, el res del rosari, les novenes, les processons i les misses omplien el temps de molts manresans i manresanes. La influència religiosa i el tarannà conservador que infonia la doctrina religiosa eren una característica de la ciutat.

La societat Joventut Catòlica de Manresa (1879) aplegava centenars de socis, molts dels quals de la burgesia. El 1901 tenia una escola nocturna per a obrers i també va organitzar un important certamen literari.

LES ASSOCIACIONS DE CARÀCTER RECREATIU I CULTURAL

Casino, centre, cercle, ateneu... són els noms que adopten les associacions que volen oferir activitats recreatives i culturals als seus socis. Els balls eren els actes de més èxit. Algunes entitats tenien també secció de teatre. Cal destacar l'afany que tenien aquestes entitats per fomentar la cultura i el nivell cultural dels socis.

Cap al 1901 hi havia les associacions següents: Casino del Comercio (1867), Centro de la Unión Industrial y Comercial (1888), Casino El Porvenir del Siglo XX (1900), Círculo Manresano (1896) —de caràcter confessional—, Centre de la Pau (1899) —dels sometentistes—, Casino Ibérico Manresano, Nuevo Porvenir Recreativo Manresano i Associació de Lliurepensadors (1888). El Grup Esperantista Manresa (1904) tenia la seu al local de l'Ateneu Obrer Manresà (1886), que segurament era l'associació de caràcter popular de més solidesa. Tenia escola, teatre i el seu cafè era el centre de la vida social. També publicava una revista. La seva activitat cultural i recreativa era important. El Casino Artesano (1879) es va transformar de societat recreativa en una societat mútua d'auxilis amb el nou nom de Montepío Casino Artesano (1905). El 1906 es creà el Casino de Manresa, que esdevindrà el «casino dels se-

nyors», el referent de la burgesia manresana. La principal activitat que desenvolupava era la lúdica i recreativa. La seva seu social és un destacat edifici modernista d'Ignasi Oms i Ponsa.

En l'apartat de les associacions musicals, s'ha de destacar la importància que van tenir els Cors de Clavé. Van tenir una profunda implantació en la Manresa industrial i obrera. L'Aurora (1853), el Coro de Sant Josep (1877), la Unió Manresana (1882), el Coro Obrer (1898), Les Tres Lires (1900). En les festes populars i en les lligades a l'obrerisme i a la tradició republicana hi solien tenir una gran participació.

L'Orfeó Manresà (1901) va néixer sota la influència de l'Orfeó Català i sota l'impuls del catalanisme de la Lliga Regional i de l'Associació Obrera Catalanista.

Diverses entitats tenien teatre, que era una activitat que donava prestigi i aportava molt de públic. Tanmateix, el teatre més important de la ciutat era el Teatre Conservatori (1878), creat per l'elit de la burgesia manresana. Tingué una destacada activitat cultural i social. L'edifici, construït sobre un convent desamortitzat, és un referent del patrimoni manresà.

LES ASSOCIACIONS POLÍTIQUES, PATRONALS, SINDICALS I OBRERES

Són les associacions més relacionades amb la societat industrial i liberal.

Les societats obreres sovint es veien il·legalitzades per causes diverses, ja que sobre seu hi havia una sospita permanent. La repressió explica les dificultats per sobreviure i també la vida intermitent que tenien. Així, la tardor de 1900 hi havia vint-i-dues societats obreres organitzades amb un total de 3.500 associats. El maig de 1904 eren tretze, amb 806 associats. Existia el Centre Local de Societats Obreres, que les coordinava. A més de les societats obreres de resistència també n'hi havia diverses de socors mutus sota noms com Germandat, Mútua, Montepío, Societat o amb el nom d'un sant.

La principal organització catalanista era la Lliga Regional (1890), adherida a la Unió Catalanista. Al seu entorn es va crear l'Associació Obrera Catalanista (1899). Tenien cafè a la seu social. El *Setmanari Català* era el seu portaveu.

L'Associació de Dependents de Manresa i Comarca (1903) tenia un component cultural i recreatiu important. Organitzava conferències, jocs florals, cavalcada de Reis, exposicions i balls. Tenia biblioteca i un cafè social. Publicava la revista *El Dependiente*. La Joventut Carlista Manresana (1903), en realitat, funcionava com un casino, tenia cafè, billar i una important secció de teatre. El Círculo Liberal Democrático (1904) agrupava el partidaris del partit dinàstic. La Cooperativa Obrera Manresana (1907), a més de la

funció de cooperativa, tenia una extensa activitat: tenia cafè i teatre, i també organitzava balls i excursions.

Els republicans estaven dividits en diversos grups que tenien poca durada. En aquests anys es creen el Centre de la Unió Republicana de Manresa (1891), la Fusió Republicana (1899), la Fraternidad Republicana (1903), el Círculo Republicano (1904), la Joventut Republicana (1905) i el Centre Nacionalista Republicà (1907).

Els propietaris van crear les seves organitzacions: l'Agrupació de la Propietat de Manresa (1890), la Lliga de Productors del Districte de Manresa (1894), l'Associació de Propietaris Agricultors (1897), el Gremi d'Agricultors de Manresa (1900) —que editava la revista *La Pagesia*— i la Societat Agrícola Cooperativa La Manresana (1892). El Centre Industrial i Comercial (1883) defensava els interessos d'industrials i comerciants. La Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Manresa (1906) va ser la principal institució de defensa dels interessos dels industrials i comerciants del partit judicial de Manresa a partir de la seva creació. El Casal Regionalista (1911) era la seu de la Lliga Regionalista a Manresa, que va absorbir la Lliga Regional.

LES ASSOCIACIONS ESPORTIVES

Aquestes associacions es van crear una mica més tard. Potser són les que tenen un caràcter més unidireccional de cara a la pràctica d'un esport. I estan relacionades amb la creixent classe mitjana. En són representatives el Club Ciclista Manresano (1895) i la Societat de Caça i Pesca Legal de Manresa i Comarca (1902). El naixent esport del futbol va crear el Poli Sport Club (1905) i el Manresa Football Club (1907).

El Centre Excursionista de la Comarca de Bages (1905) mereix ser destacada. Es tracta d'una associació important per la seves activitats i la seva incidència cultural sobre la ciutat. En els primers temps tenia una activitat bàsicament cultural. Tenia les seccions següents: Arqueologia i Història, Folklore, Ciències Naturals, Literatura, Arts, Fotografia, Diccionari i Esport. Tenia una bona biblioteca, publicava el *Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages*, d'un gran interès. Va desplegar un ampli programa cultural. Els intel·lectuals manresans més destacats n'eren socis. Va ser una escola de formació de generacions de manresans.

MANRESA, UNA CIUTAT AMB UNA RICA XARXA D'ASSOCIACIONS

La Manresa del tombant del segle XIX era una ciutat amb una gran quantitat d'entitats o associacions de tota mena. El 1887 n'hi havia quaranta-sis, el 1900

eren setanta-dues i el 1910 eren seixanta-vuit, sense comptar les estrictament religioses. El pes de les associacions obreres era el majoritari; en segon lloc, venien les associacions empresarials i patronals i, en tercer lloc, les associacions catòliques. Associacions que són característiques d'aquella societat moderna sorgida de la confluència de la industrialització, del capitalisme, del liberalisme, del republicanisme, de l'obrerisme, del catalanisme i de la tradició catòlica. Les associacions són elements de cohesió social, però també de conflicte, perquè sovint els seus interessos s'enfronten en forma de lluites polítiques i ideològiques, de conflictes laborals, de debats ciutadans, d'esclats anticlericals.

La Manresa del 1900 era una ciutat industrial en plena expansió. Les associacions són els vehicles de la sociabilitat de la societat manresana, ja que articulen els seus sectors socials en la seva identitat, en la seva acció quotidiana i en els conflictes socials, polítics i ideològics.

LA LLUITA PEL REONEIXEMENT DE LES ASSOCIACIONS OBRERES

MONTSERRAT PERRAMON AUGÉ
Centre d'Estudis del Bages

A final del segle XIX, Manresa està consolidada com a ciutat industrial, especialitzada en la producció tèxtil i amb tots els oficis que se'n deriven. La creixent arribada de gent disposada a treballar-hi generarà un nou entorn social i forçarà canvis dins l'organització del treball, més concretament, en la forma d'entendre les relacions laborals.

En aquest període, l'associacionisme obrer està totalment reconegut en tota la plana industrial de Barcelona, mentre que a Manresa i comarca, malgrat existir nombroses associacions obreres, la seva interlocució està molt lluny de ser acceptada per la patronal, més propera al tarannà de les colònies tèxtils que de les zones fabrils de la costa.

Caldrà que el moviment obrer faci un llarg procés, molt dolorós i ple de fracassos, per tal que la burgesia i també l'entorn religiós de la ciutat abandonin la idea de tutela per la del diàleg, el tracte individualitzat pel col·lectiu, i compreguin que la seva ètica no pot continuar sent la de la caritat, sinó la de la justícia.

L'ORGANITZACIÓ OBRERA

A partir del 1870, amb una conjuntura política favorable, apareixen nombroses associacions locals, gestionades pels propis obrers i cada una vinculada a l'ofici que representa. N'hi ha de tres tipus: les societats de resistència, les cooperatives de producció i les mutualitats.

Les societats de resistència ofereixen els subsidis normals de les mutualitats, però, a més, organitzen les caixes de resistència i els fons de solidaritat per fer front a vagues, tancaments de la patronal i també mantenen una postura activa en el cas de conflicte amb els amos. Les cooperatives de producció volen ser una alternativa al sistema d'explotació capitalista, acullen els socis que queden a l'atur i són una eina de conscienciació pràctica de la necessitat de l'associació obrera. La majoria d'aquestes cooperatives té, a més, la seva pròpia mútua. És el cas de la Societat d'Oficials Paletes, les dels fusters, els tintorers, els serrallers, i també tingueren la seva pròpia mútua les societats de peons paletes, la dels barretaires i la Unió d'Operaris de Cintes de Cotó.

Aquestes associacions obreres, malgrat actuar conjuntament en cada ofici, s'inscrivien al registre per separat i cada una tenia els seus propis estatuts per tal de no deixar tot el sector desarticulat en períodes de clandestinitat.¹

Només la societat d'espardenyers i totes les del ram tèxtil tenien dones afiliades. En especial, la de les Tres Classes de Vapor, formada pels tres oficis tèxtils que treballaven amb tracció mecànica: la filatura, la preparació i el tissatge. L'afiliació femenina en el tèxtil era lògica, ja que les dones eren majoria treballant-hi, malgrat que el nombre d'afiliades era proporcionalment més baix que el dels homes.

Les obreres, a l'hora d'afiliar-se, tampoc ho tenien gens fàcil; l'Església tenia una falca dins el moviment obrer a través de la tutela que exercia sobre les dones. El 1886, tant des de la trona com des del confessionari, se'ls predicava resignació cristiana, submissió a l'amo i que, consegüentment, estripessin els carnets d'associades.

Amb la vaga de 1890, només quatre anys més tard, la mentalitat del clergat manresà havia sofert una gran transformació. Despenjat dels sectors més integristes de la ciutat, ja no condemnava l'associacionisme com havia fet en les vagues anteriors, sinó que, fins i tot, en veia la necessitat i es posicionava al costat del moviment obrer.² Els possibles elements que generen aquest canvi els trobem en la renovació generalitzada dins l'Església catòlica que es canalitzarà en l'encíclica *Rerum Novarum* (1891), la pèrdua d'influència del doctor Peypoch en el conjunt de l'Església local i el debilitament arreu del corrent integrista.

Respecte al nombre d'afiliació a les societats, no se'n tenen dades regulars ni es dona en totes per igual. A Manresa, en les que no són tèxtils, la mitjana és d'unes seixanta persones, i en les tèxtils, centenars i, de vegades, milers.³ D'altra banda, l'afiliació no era esta-

1. MONTSERRAT PERRAMON AUGÉ, *Associacions obreres assistencials i de resistència a Manresa (1890-1920)*, manuscrit.

2. *La Publicidad* (28 març 1890).

3. MONTSERRAT PERRAMON AUGÉ, *Associacions obreres...*, op. cit.